

Eesti Pank

TÖÖTURU ÜLEVAADE

1/2015

Eesti Panga ekspertide koostatud Tööturu Ülevaade käsitleb Eesti tööjõu pakkumise, nõudluse ja hinna arengut. Keskpang jälgib tööturu arengut kahel põhjusel. Esiteks on tööjõud oluline tootmissisend, mistõttu tööjõu pakkumise või aktiivsuse muutus mõjutab otseselt potentsiaalset majanduskasvu. Teiseks võib tööturul toimuv avaldada suurt mõju inflatsioonile. Arvestades euroala hinnastabiilsusele orienteeritud rahapoliitikat ja Eesti majanduse avatust, saab majandus kohanduda muutustega eelkõige tootmissisendite hindade ja koguste kaudu. Seetõttu on oluline tööturu paindlikkus ja et palgakasv vastaks tootlikkuse omale ega põhjustaks tootmiskulude suurenemise tõttu liiga suurt inflatsiooni.

Koostanud: Orsolya Soosaar, Natalja Viilmann

Taustinfo koostanud: Kaspar Oja

ISSN 2346-6936

Toimetaja: Elina Allikalt

Küljendus: Triinu Talve

Sisukord

TÄHTSAMAD ARENGUSUUNAD 2014. AASTA TEISEL POOLEL.....	4
TÖÖJÕU NÕUDLUS JA PAKKUMINE.....	5
Tööealine elanikkond.....	5
Tööjõus osalemine ja mitteaktiivsus.....	7
Hõive.....	11
Tööpuudus.....	14
Vabad töökohad.....	17
PALK JA TÖÖJÕUKULUD.....	18
Keskmine palk.....	18
Taustinfo. Välismaal tööl käimisega seotud palgamuutus aastatel 2009–2014.....	20
Töötute reservatsioonipalk.....	22
Tööjõu ühikukulu.....	23

TÄHTSAMAD ARENGUSUUNAD 2014. AASTA TEISEL POOLEL

2014. aasta teine pool tõi kaasa kaua oodatud majanduskasvu kiirenemise, kuid paraku mitte töajõu tootlikkuse hoogsama kasvu toel. Majanduskasv kiirenes peamiselt tänu lisatöajõu kaasamisele, samas kui kapitali panus kasvu vähenes.

Esimesel poolaastal nähtud töajõukulude kasvu aeglustumine aasta teisel poolel ei jätkunud. Kuigi keskmine palk tõusis 2014. aastal märksa aeglasemalt kui 2013. aastal, kiirenes aasta teisel poolel hooajalisi tegureid arvesse võttes palga kvartalikasv. Hõive kasv hoogustus samal ajal samuti. Töajõukulude osa SKPs suurenes aasta jooksul kahe protsendipunkti võrra 46,5%lt 48,5%ni. Nominaalne töajõu ühikukulu on kasvanud viimase kolme aasta jooksul 17,5%, peaaegu kaks korda kiiremini kui Euroopa Komisjoni häiremehhanismi raames paika pandud 9% piirväärtus. See tähendab, et komisjon võib hakata Eesti andmeid põhjalikumalt analüüsima, et selgitada välja, kas majanduses esineb tasakaalustamatust või on selle tekkimise oht. Töajõu osakaalu suurenemine lisandväärtuses vähendab eksportivate ettevõtete konkurentsivõimet, kuna sunnib neid tõstma hindu. Kui ettevõtted ei saa konkurentsi tõttu hindu tõsta, siis ei pruugi väiksem kasumlikkus olla kapitali omaniku jaoks piisav, et jätkata Eestis tootmist. Euroopa Komisjon uurib töajõu ühikukulu liigkiire kasvu puhul seda, kas ettevõtete konkurentsivõime on hakanud tõepoolest halvenema.

Selleks, et töajõu osa lisandväärtuses edasi ei suureneks, peaks töajõukulude kasv olema ettevaates sama kiire kui majanduskasv. Ettevõtete võimalusi ohjata töajõukulude suurenemist aeglaseks ma palgakasvu kaudu piiravad aga paljud töajõu tegurid. Esiteks väheneb rahvastikuprotsesside tõttu töajõu pakkumine ning lähikümnendil need muutused suure tõenäosusega ei pöördu. Kõrge kvalifikatsiooniga noori siseneb peagi tööturule vähem, sest kõrgkooli lõpetavad väikesearvuliste sünnipõlvkondade noored. Teiseks kerkis hõivatute osakaal tööealiste hulgas 2014. aasta teisel poolel suuremaks kui see oli majandusbuumi kõrgajal. Töötajate palgaläbirääkimiste positsioon on seega paranenud. Kolmandaks tuleb Eesti tööandjatel võistelda tööturul jätkuvalt välismaiste tööandjatega. Väga väike tööpuudus, vaba töajõu vähene hulk ühe vakantsi kohta ja töötute tõusnud palgaootused annavad märku, et töajõu nappuse probleem on teravnendunud.

Töajõukulude suurenemise tõttu ettevõtlussektori kasum vähenes. Sellest hoolimata ei ilmnunud 2014. aasta teisel poolel ega 2015. aasta alguses, et ettevõtete majandusraskused oleks sagenenud: pole suurenenud ei koondamishüvitiste määramine, tööandja maksejõuetuse hüvitise saajate arv ega ka nende töötute arv, kes kaotasid töö koondamise või ettevõtte tegevuse lõpetamise tõttu. Konjunktuuriinstituudi baromeeteruuringu kohaselt on aga majapidamised muutunud nii 2014. aastal kui ka 2015. aasta esimeses kvartalis tööpuuduse arengu suhtes mõnevõrra pessimistlikumaks. Kuigi töajõu ühikukulu kiire kasv viitab taakaalustamatuse suurenemisele, on ettevõtted võimelised selles olukorras ellu jääma tõenäoliselt tänu välisnõudluse taastumise ootusele ja soodsale finantseerimiskeskonnale. Võimalus suurendada töajõukulusi kasumi arvel hakkab pikemas ettevaates paratamatult ammendumas. Võtmeküsimus on selles, kas lisandväärtust suudetakse luua varasemast väiksema töajõu hulga, kuid enama inimkapitali abil.

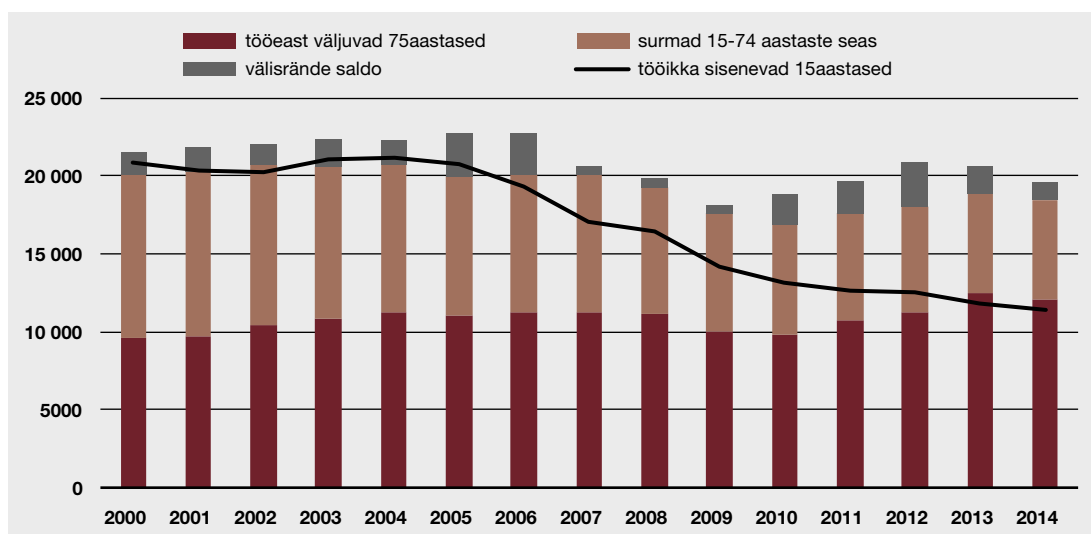
TÖÖJÕU NÕUDLUS JA PAKKUMINE

Tööealine elanikkond

Statistikaameti esialgse hinnangu kohaselt elas Eestis 2015. aasta 1. jaanuari seisuga 1 312 300 püsielanikku, 3600 elaniku võrra ehk 0,3% vähem kui aasta tagasi. Elanike arv vähenes välisrände saldo tõttu 1700 inimese ja negatiivse loomuliku iibe tõttu 1900 inimese võrra. Statistikaamet polnud ülevaate kirjutamise ajaks avaldanud veel rahvaarvu hinnangut vanuserühmade kaupa, kuid Eesti Panga hinnangul oli tööealisi elanikke 983 tuhat ehk 0,8% vähem kui aasta varem. Tööealise rahvastiku kahanemine 2014. aasta jooksul aeglustus: 2013. aastal vähenes tööealiste arv 0,9%.

Tööealine elanikkond väheneb peamiselt seetõttu, et tööikka jõuavad järjest väiksemaarvulised sündinud põlvkonnad (vt joonis 1). Sündimus suurenes 1980. aastate kestel ligikaudu 20 tuhandet 1990. aastate alguseks 25 tuhandeni. Tänu sellele on praegu Eesti tööturul arvukalt 24–30aastaseid noori. Alates 1992. aastast hakkas aga sündide arv kiiresti kahanema, 1990. aastate lõpuks ligikaudu 50%. Sünde oli kõige vähem aastatel 1998–2000, umbes 12 tuhat aastas. Sündide arv hakkas seejärel taas kasvama tänu varem edasi lükatud sündidele ja vanemahüvitise süsteemi loomisele. Kõige väiksemate sündinud põlvkondade noored on praegu 15–19aastased ning jõudnud enamjaolt keskkooli. Alates järgmisest aastast hakkab seega tööikka jõudvate noorte arv kasvama.

Joonis 1. Tööealise elanikkonna muutust kujundavad rahvastikusündmused ja -protsessid

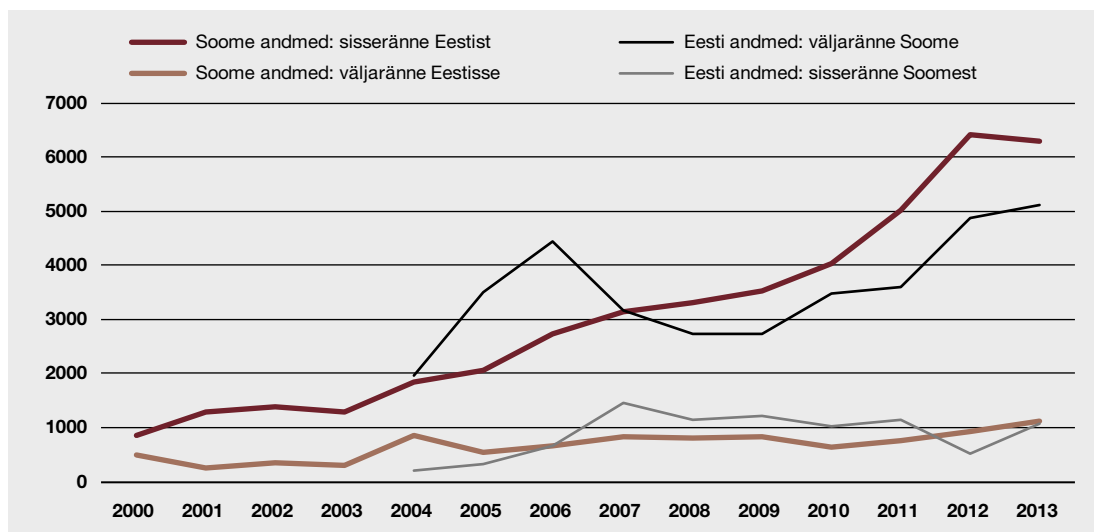
Allikas: statistikaamet; Eesti Panga arvutused

Selleks, et tööealise elanikkonna suurus püsiks stabiilne, peab sinna vanusesse sisenejate arv tasa-kaalustama sealt väljuvate oma. Kui tööikka jõudvaid 15aastaseid oli veel sajandivahetusel ligikaudu 10 tuhande võrra rohkem kui tööeast väljuvaid 75aastaseid, siis nüüd on neid ligikaudu 700 võrra vähem. Tööealiste elanike arvu kahanemist aitab tasakaalustada suremuse vähenemine, kuid see on olnud aeglasem kui oli sündimuse vähenemine 1990. aastatel.

Tööealiste elanike arvu mõjutab lisaks loomulikele rahvastikuprotsessidele ka välisrände. Välisrände saldo paranes 2014. aastal teist aastat järjest, kuid väljaränne ületas endiselt sisserännet, 1700 inimese võrra. Statistikaameti esialgsel hinnangul vähenes sisseränne 1198 ja väljaränne 2140 inimese võrra.

Eeldusel, et sisserrände vanusestruktuur jäi samaks, oli välisrände saldo 15–74aastaste elanike seas ligikaudu 1200. Registreerimata väljarände tõttu võib tegelik negatiivne rändesaldo olla mõnevõrra suurem. Kui võrrelda Soome statistikaameti rändeandmeid Eesti registreeritud rände omadega, siis osutub, et negatiivne rändesaldo Eesti ja Soome vahel oli Soome statistikaameti järgi 2008.–2013. aastal ligikaudu tuhande inimese võrra aastas suurem (vt joonis 2).

Joonis 2. Eesti ja Soome statistikaameti andmed rände kohta Eesti ja Soome vahel

Allikad: statistikaamet, Soome statistikaamet

Euroopa Komisjoni koondatud 32 Euroopa riigi¹ 2011. aasta rahvaloenduse andmed näitavad, et nendes riikides elas ligikaudu 60 tuhat Eesti kodanikku, neist umbes pooled Soomes. Kahe viimase rahvaloenduse vahel kolis nendesse Euroopa riikidesse ligikaudu 2/3 seal elavatest Eesti kodanikest ehk 41 688 inimest. See alahindab siiski mõnevõrra kahe rahvaloenduse vahel Eestist emigreerunute arvu, kuna osa neist võis saada vahepeal sihtriigi kodakondsuse. Näiteks Soome andis aastatel 2000–2011 kodakondsuse 3700-le Eesti kodanikule. Lisaks ei kajastu andmetes Eestist emigreerunud kodakondsuseta isikud ja teiste riikide kodanikud. Soome statistikaameti kohaselt oli Soomes elavate Eesti kodanike arv kasvanud 2013. aasta lõpuks 44 774ni ehk 2011. aasta rahvaloenduse andmetega võrreldes ligikaudu 15 700 inimese võrra².

Euroopa riikides elavatest Eesti kodanikest kuulus enamik, üle 75%, nooremasse tööikka ehk 15–49aastaste hulka. Sama vanuserühm on moodustanud viimasel kümnendil Eesti elanikest aga 45–50%. See erinevus pole üllatav, kuna suurima tõenäosusega rändavad välja just 20–30aastased inimesed. Hoolimata sellest, et parimas tööeas inimeste osakaal on väljarännanute seas väga suur, ei ole nende hõive määr aga paljudes riikides eriti kõrge (vt tabel 1).

¹ Euroopa Liidu riigid ning Island, Liechtenstein, Norra ja Šveits

² [Soome statistikaameti andmebaas: elanike rahvus vanuse ja soo põhjal piirkondade kaupa aastatel 1990-2013](#)

Tabel 1. Eesti kodanike arv teistes Euroopa riikides 2011. aasta seisuga

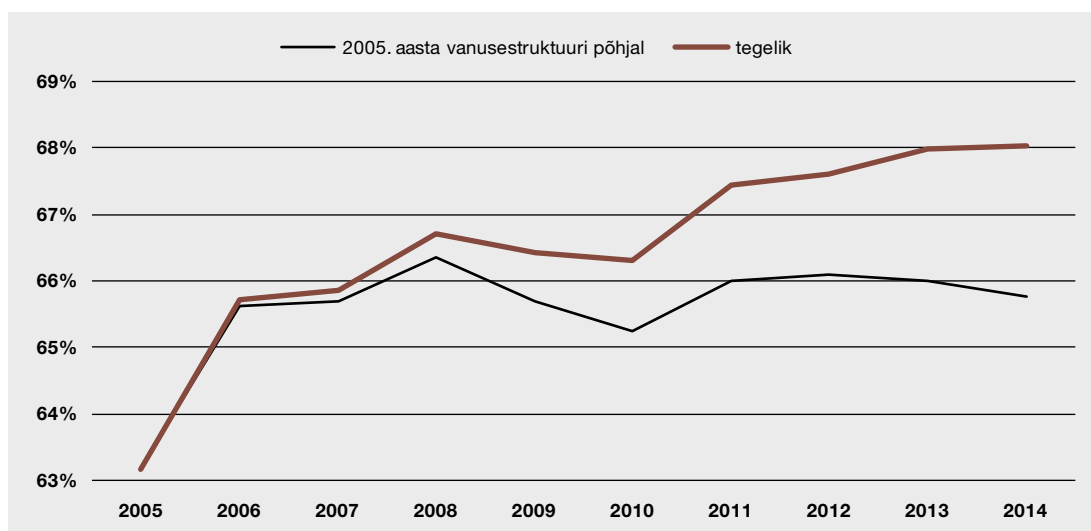
	Eesti kodanikud kokku		Riiki saabunud pärast 2000. aastat		
	Kokku	15–49aastaste osakaal	Kokku	15–49aastaste osakaal	Hõivatute osakaal
Soome	29 080	64%	19 642		56%
Suurbritannia	8595	78%	7500	85%	69%
Norra	3512	82%	3329	84%	64%
Rootsi	3806	75%	3221		42%
Saksamaa	4590	75%	2410		53%
Iirimaa	2560	77%	1403	83%	59%
Belgia	819	73%	758	78%	28%
Hispaania	760	64%	705		32%
Itaalia	905	85%	702		45%
Prantsusmaa	507	80%	342	86%	39%
Muud riigid	3795		1676		
Kokku	58 929		41 688		

Allikas: Euroopa Komisjoni CensusHub

Töäjõus osalemine ja mitteaktiivsus

Töäjõus osalemise määr tõusis 2014. aasta teisel poolel aasta varasemaga võrreldes 0,8 protsendipunkti võrra, 68,5%ni. Kuigi tööealiste elanike arv vähenes aasta jooksul ligikaudu 9100 võrra, oli tööjõudu – inimesi, kes osalevad aktiivselt tööturul kas töötades või tööd otsides – vaid 1300 võrra vähem. 2014. aasta kokkuvõttes oli osalemise määr sama kõrge kui 2013. aastal, 68% (vt joonis 3).

Joonis 3. Töäjõus osalemise määr

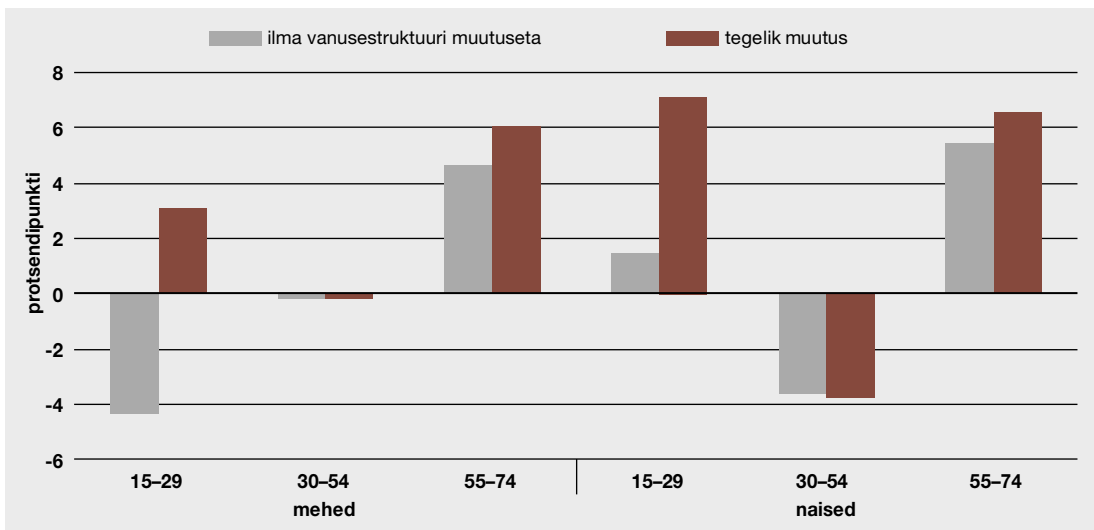
Allikas: statistikaamet; Eesti Panga arvutused

Pikemas vaates on töäjõus osalemise määr märgatavalt tõusnud. Alates 2006. aastast on tõusu hoogustanud tööealise elanikkonna vanusestruktuuri muutumine. Joonisel 3 on tegelikku töäjõus

osalemise määra võrreldud sellise osalemise määraga, mis oleks kujunenud juhul, kui rahvastiku vanuse- ja soostruktuur ei oleks pärast 2005. aastat muutunud. Alates 2006. aastast on kogu, veidi enam kui kaheprotsendipunktiline töäjõus osalemise määra tõus tulenenud sellest, et kõrgema osalemise määraga 25–49aastaste vanuserühma osakaal on kasvanud. Rahvastiku vananemine hakkab juba alates sellest aastast mõjutama töäjõus osalemise määra negatiivselt.

Kuigi töäjõus osalemise määr on püsinud vanusestruktuuri muutusi arvesse võttes alates 2006. aastast stabiilne, on muutused vanuserühmade sees siiski märgatavad. Joonisel 4 on näha, et nii noorte kui ka keskmises tööeas inimeste aktiivsus on 2006. aastaga võrreldes veidi alanenud. Seda langust on aga tasakaalustanud vanema vanuserühma osalemise määra märkimisväärne tõus, meestel ligikaudu viie ja naistel üle kuue protsendipunkti võrra.

Joonis 4. Töäjõus osalemise määra muutus 2014. aastal 2006. aastaga võrreldes vanuserühmade kaupa

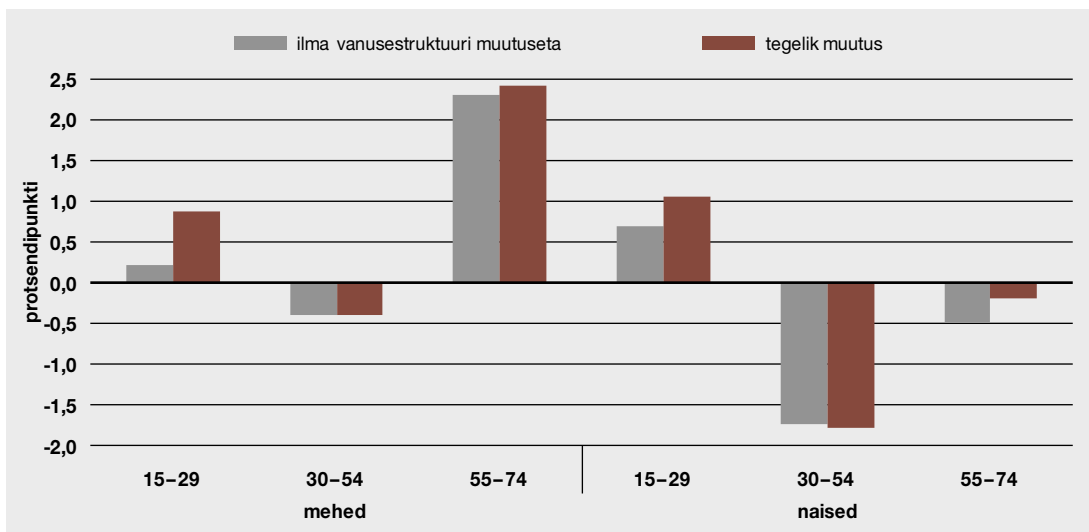
Allikas: statistikaamet; Eesti Panga arvutused

Eestlaste töäjõus osalemise määr tõusis 2014. aastal 1,3 protsendipunkti võrra 68,9%ni, samal ajal kui mitte-eestlaste oma langes 2,7 protsendipunkti võrra 66,1%ni. Mitte-eestlaste osalemise määr alanen naiste osalemise 5,7 protsendipunktilise languse tõttu.

Noorte (15–24aastaste) töäjõus osalemise määr oli 2014. aasta teisel poolel 38,5%, veidi madalam kui aasta eest. Noorte seas kahanen järjepanu kuni 2013. aastani kõige noorema eagrupi osakaal, sest nende hulka lisandusid 1990. aastate väikesearvulised sündipõlvkonnad. Vanusestruktuuri muutuste mõju hakkab alates 2014. aastast noorte osalemise määra langetama, sest 15–19aastaste osakaal hakkas nende hulgas taas kasvama (vt joonis 5).

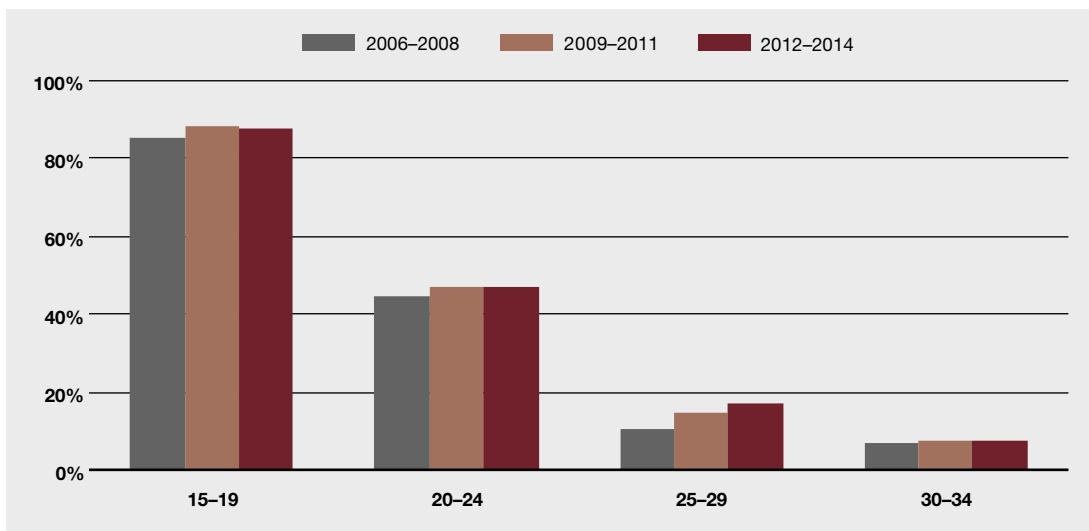
Noored on tööturul mitteaktiivsed peamiselt õpingute tõttu. Koos noorte arvu kahanemisega vähenen 2014. aastal ka õppimise tõttu mitteaktiivsete arv, 3,5%. See vähenemine on aga hakanud pidurduma, sest noorte vanuserühma kuuluvad nüüdseks ka kõige väiksemaarvulised sündipõlvkonnad. Hariduse omandamise tõenäosus pole aga aastate jooksul märgatavalt muutunud (vt joonis 6). 25–29aastaste elanike hulgas on hariduse omandajate osakaal kasvanud.

Joonis 5. Tööjõus osalemise määra muutus vanuserühmade kaupa 2014. aastal

Allikas: statistikaamet; Eesti Panga arvutused

Joonis 6. Haridust omandavate elanike osakaal vanuserühmade kaupa

Allikas: statistikaamet; Eesti Panga arvutused

Haridusministeerium avaldab andmebaasis HaridusSilm mitmekülgseid ja detailseid andmeid hariduse kohta. Kõrgharidusasutustesse vastu võetud üliõpilaste arv on kahanenud alates 2008. aastast 30% ning õppurite üldarv väheneb. Erialade arvestuses on kahanenud kõige enam äriandur-juura-sotsiaalteaduste üliõpilaste arv, 40%. Vastu võetud üliõpilaste arv vähenes 2009/10. õppeaastal eelneva õppeaastaga võrreldes kõige enam riigieelarveväliste ehk tasuliste õppekohtade arvel, tõenäoliselt majandussurutise tõttu. Kõrgkoolis õppimise tõenäosus ehk kõrgkoolis õppijate osakaal vastavaealisest elanikkonnast on nende andmete põhjal viimastel aastatel pigem kahanenud. Pilti võib mõningal määral moonutada üha populaarsem välisülikoolides õppimine, kuid selle kohta pole paraku andmeid. Õppeaastast 2013/14 hakkas kehtima kõrgharidusreform, mille järgi ei ole ühelgi uuel täiskoormusega õppival üliõpilasel õppemaksu ning üliõpilaste vastuvõtt kujuneb enam nõudluse ja pakkumise, mitte

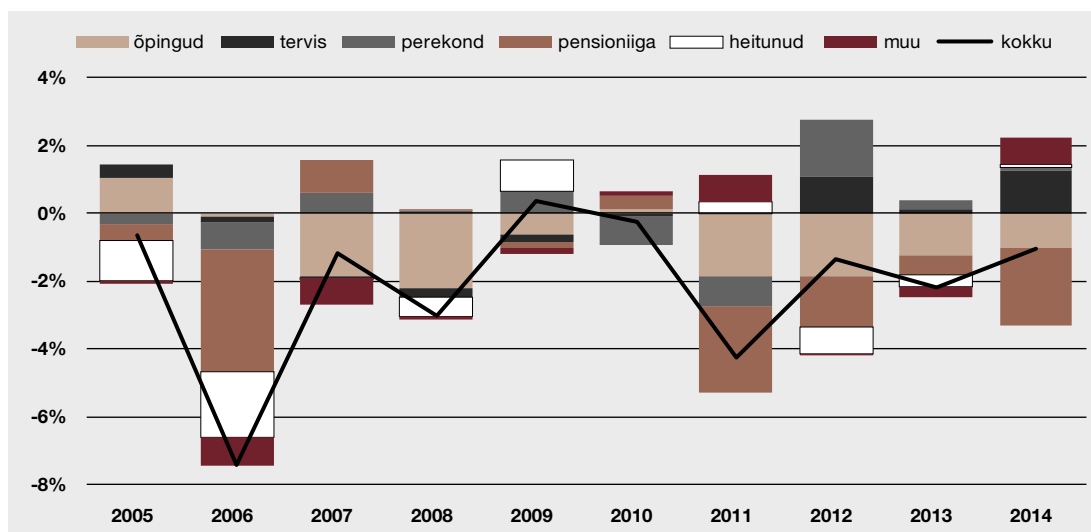
riigitellimuse põhjal. 2013/14. õppeaastal võeti kõrgkoolidesse vastu 10% vähem üliõpilasi kui eelneval õppeaastal, sealhulgas kahanes uute üliõpilaste arv rakenduskõrgharidusõppes 22% ja integreeritud bakalaureuse-magistriõppes 13%.

Parimas tööeas (25–49aastaste) inimeste töäjõus osalemise määr oli 2014. aasta teisel poolel 87,3% ehk 0,8 protsendipunkti võrra madalam kui aasta varem. Osalemise määra väikese alane-mise taga oli naiste osalemise määra 2,5protsendipunktiline langus, 81%ni. Parimas tööeas meeste osalemise määr on naiste omast ligikaudu kümne protsendipunkti võrra kõrgem. Selles vanuserüh-mas on ligikaudu sama suur nende mitteaktiivsete naiste osakaal, kes on tööturult eemal rasedu-se, laste ja pereliikmete eest hoolitsemise tõttu: 2014. aastal 11,8%. See näitaja on Euroopa Liidu keskmisega võrreldes kõrge: Euroopa Liidus oli neid naisi aastatel 2011–2013 7,8%. Kui Eestis oli nendel põhjustel mitteaktiivne üks naine 2,9 alla viieaastase lapse kohta, siis Euroopa Liidus keskmiselt 3,9 lapse kohta. Põhjamaades on aga naised laste ja pere tõttu tööturult eemal märksa harvemini (Soomes 7,8% ning Rootsis ja Norras vaid 2,4% selles vanuses elanikest). Selle taga on peamiselt vanemapuhkuse süsteemi ülesehitus, mis motiveerib Eesti naisi olema lapse esimese poolelise eluaasta jooksul tööturult täiel määral eemal, ning alla kolmeaastaste laste lapsehoiu kättesaadavus.

Muudest mitteaktiivsuse põhjustest oli suurima osakaaluga enda haigus või vigastus, mille tõttu oli 2014. aastal tööturult eemal 3,3% keskmises tööeas elanikest. See näitaja oli üsna sarnane Eu-roopa Liidu keskmisega (aastatel 2011–2013 2,8%). Erinevused on aga riikide vahel väga suured, ulatudes 0,7%st Tšehhis kuni ligikaudu 6%ni Taanis. Nii töäjõu-uuringule vastamist kui ka inimeste käitumist mõjutab tõenäoliselt sotsiaalkindlustussüsteemi ülesehitus. Eestis võib see näitaja 2016. aastast jõustuva töövõimereformi tõttu märkimisväärselt muutuda: osa varem tervise tõttu mitteaktiivsed inimesed liiguvad tõenäoliselt uue süsteemi rakendumise korral tööotsijate hulka.

Vanemas tööeas (50–74aastaste) inimeste töäjõus osalemise määr on pikemat aega tõusnud ja kerkis 2014. aasta teisel poolel 58%ni. Aasta kokkuvõttes oli meeste osalemise määr 2013. aastaga võrreldes ligikaudu 0,5 protsendipunkti võrra kõrgem ja naiste oma veidi madalam. Pensioni tõttu tööturult eemal olijate osakaal selles vanuserühmas jätkuvalt kahanes: 2000. aastal oli neid 47%, 2014. aastal aga 29% vanemaealisest elanikkonnast. Erinevalt noortest ei ole vanemas eas inimesed töäjõus aktiivsemad mitte vanusestruktuuri muutuse, vaid muutunud käitumise tõttu. Ühelt poolt tõstetakse kuni 2016. aastani naiste pensioniiga, teiselt poolt on töäjõus osalemise suurenemisele aidanud tõenäoliselt kaasa parem tervis ja oodatava eluea tõus. Pensioniiga ei määra seejuures üheselt aega, mil inimesed tööturult lahkuvad. Töäjõus osalemise tõusu on mõne-võrra pidurdanud sagedasem haiguse või vigastuse tõttu tööturult eemal olemine: sellel põhjusel mitteaktiivsete arv kasvas 2014. aastal vanemaealiste hulgas 7,6%. Tervise tõttu mitteaktiivsuse suurenemine on pensioniea tõusu taustal oodatav, sest neid kahte põhjust on üsna raske eristada (vt joonis 7). Alates 2011. aasta teisest poolest kahanenud heitunute ehk töö leidmise lootuse kao-tanud inimeste arv kasvas nii 2014. aasta teisel poolel kui ka kogu aasta kokkuvõttes, 2%.

Joonis 7. Mitteaktiivsuse põhjuste panused mitteaktiivsete arvu aastakasvu

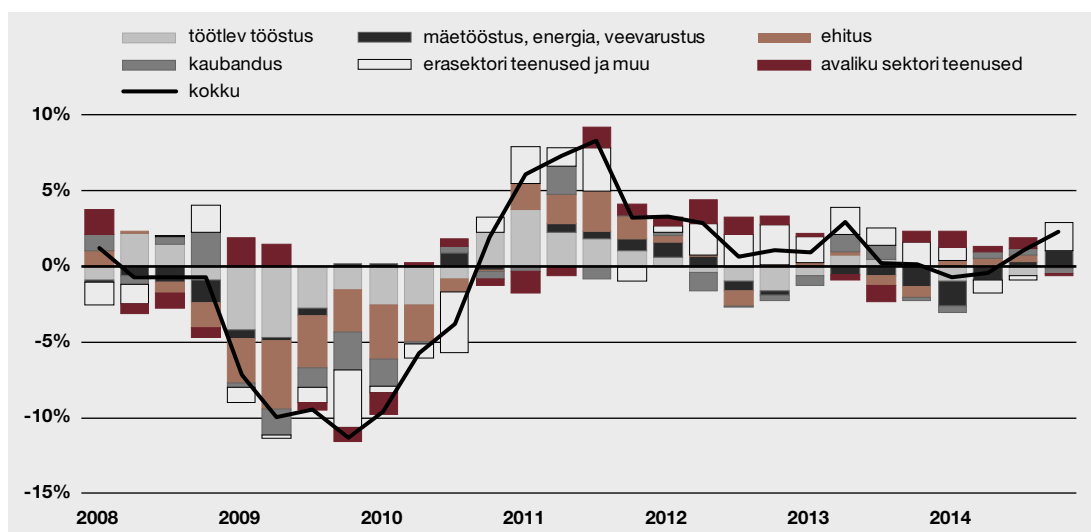

Allikas: statistikaamet

Hõive

Hõive 0,5% langus 2014. aasta esimesel poolel jäi Eesti tööjõu-uuringu kohaselt ajutiseks: hõive kasv kiirenes 2014. aasta teisel poolel aastavõrdluses 1,7%ni. Hõive suurenes teisel poolaastal enim teenindussektori tegevusalade toel (vt joonis 8). Aasta kokkuvõttes kasvas hõive 0,5%, veidi aeglasemalt kui 2013. aastal. Hõive kasvu taastumine aasta teisel poolel oli paljuski ootamatu. Kuna tööjõukulud on suurenenud pikka aega kiiremini kui tootlikkus, on ettevõtlussektori kasum rahvamajanduse arvepidamise statistika hinnangu kohaselt üsna tempokalt vähenenud, 2014. aastal 8%. Sellises olukorras on ettevõtted üldjuhul suure surve all, et tõhustada tootmist ja vähendada tööjõukulude kasvu, palgates kas vähem töötajaid või vähendades nende arvu.

Joonis 8. Tegevusalade panused hõive aastakasvu Eesti tööjõu-uuringu järgi

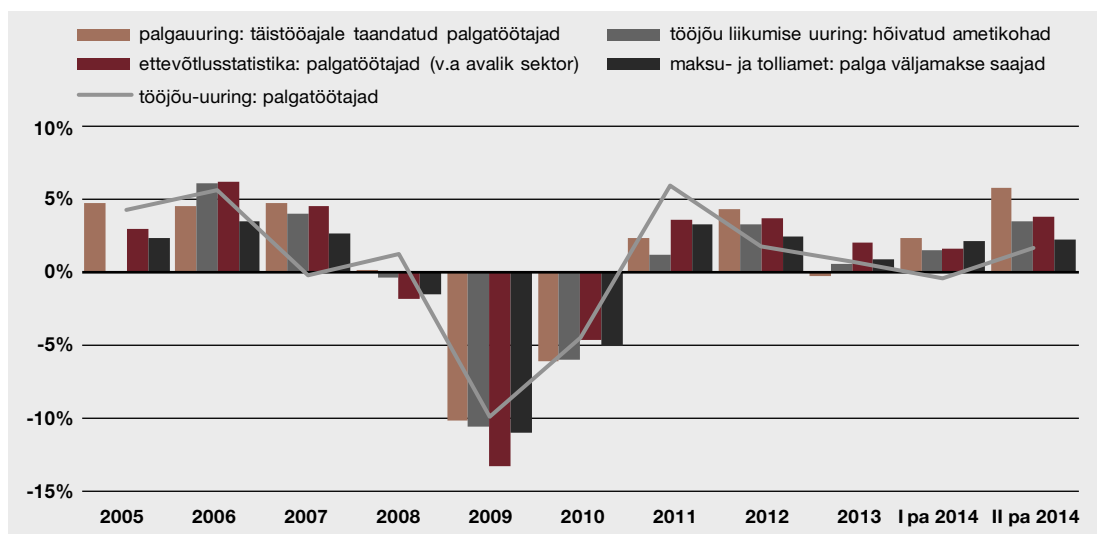
Allikas: statistikaamet

Kuna tööealiste arv kahanes 2014. aastal 0,9%, tõusis tööd omavate inimeste osakaal ehk hõive määr 1,5 protsendipunkti võrra 63,8%ni. Hõive määr oli hooajalisi tegureid arvestades 2014. aasta teisel poolel kõrgem kui majandusbuumi tippajal, 2008. aastal. Kuigi hõive peaks kajastama pigem tööturu nõudluse poolt – selle vastas on pakkumise poolt kogu tööjõud –, võib siiski väita, et hõive määra tõusule on aidanud kaasa tööealise elanikkonna vanusestruktuuri muutus, mille tõttu on suurenenud tööjõus osalemine. Kuna hõivesse liigutakse üsna suure tõenäosusega peale töötuse ka mitteaktiivsusest, näitab hõive määr tööjõu lõtku tööturul. See viitab selgelt tööjõu ressursi vähenemisele.

Eesti territooriumil tegutsevate ettevõtete ja asutuste hõive suurenes 2014. aasta teisel poolel koguhõivega võrreldes veelgi kiiremini, 2,3%. Kasv oli kiirem peamiselt seetõttu, et välismaal töötavate Eesti elanike arv kahanes. Võõrsil töö otsimise motivatsiooni vähendab tõenäoliselt jõuline palgakasv ja paremad töö leidmise võimalused Eestis. Lisaks on pendelmigratsiooni peamises sihtriigis Soomes olnud viimastel aastatel majandussurutis.

Eesti tööandjad on pidanud 2014. aasta 1. juulist registreerima kõik töötajad alates töösuhte esimesest päevast ning maksu- ja tolliamet on tõhustanud tööjõukulude deklareerimise kontrolli. Lisaks tuleb alates detsembrist deklareerida 1000 eurot ületavad ostu-müügi tehingud. Deklareerimata käibe vähenemine takistab ka selle arvelt deklareerimata palga maksmist. Kuna tööjõu-uuringus küsitletakse inimesi ning neilt küsitakse töötamise kohta sõltumata ametliku lepingu olemasolust, ei peaks maksu- ja tolliameti muudatused tööjõu-uuringu hõive hinnanguid mõjutama. Muudatused võivad aga mõjutada ettevõtete aruannetel või küsitlustel põhinevaid hõive hinnanguid. Joonisel 9 on näha, et hõive aastakasv kiirenes 2014. aasta teisel poolel peaaegu kõigi uuringute järgi. Teiste hulgas eristub palgauuring, mille kohaselt kasvas täistööajale taandatud hõive teisel poolaastal 5,8%, tempokamalt kui kiire kasvu aastatel 2006–2007. Kasvu andis kolmandas kvartalis suurima panuse hulgi- ja jaekaubandus, kus oli aasta varasemaga võrreldes 8000 töökohta rohkem. Hõive tempoka kasvuga paistis aga silma majutuse ja toidlustuse tegevusala, kus palgatöötajate arv suurenes aasta teisel poolel 16,5%.

Joonis 9. Hõive aastakasv eri andmeallikate põhjal

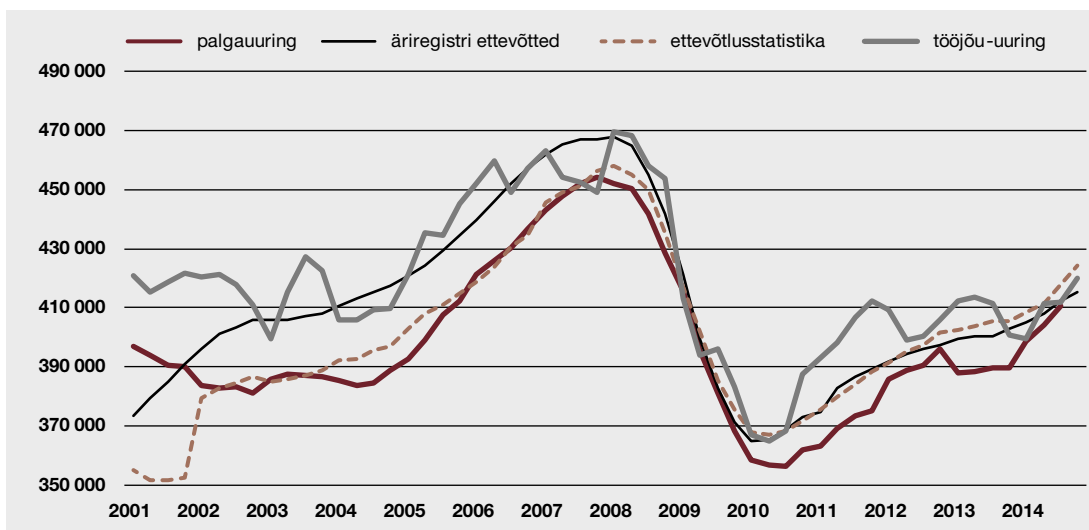
Allikad: statistikaamet, maksu- ja tolliamet

Palgauuringu täiskohale taandatud hõivet võis mõningal määral mõjutada töötundide muutus töötaja kohta. Hõive kasvu ajal on ootuspärane, et ka töötamise intensiivsus kasvab, seda näitasid 2014. aasta kohta tööjõu-uuringu andmed. Osaajaga töötajate arv on kahanenud 2014. aasta lõpu seisuga seitse kvartalit järjest ja vaeghõivatute arv peaaegu sujuvalt alates 2010. aastast. Põhitöökohal töötas 2014. aastal osaajaga 9,6% kõikidest hõivatutest. Osaajaga töötavad sagedamini naised kui mehed (12,8% võrreldes 6,5%ga) ning noored ja üle 50aastased kui keskmises tööeas inimesed.

Vabade töökohtade ja tööjõu liikumise uuringu kohaselt oli 2014. aasta teisel poolel täidetud ametikohti 3,4% enam kui mullu samal ajal. Selle uuringu järgi kiirenes hõive kasv samuti 2014. aasta esimese poolega võrreldes, mil see oli 1,5%. Hõive suurenes kõige tempokamalt majutuses ja toitlustuses (12,8%) ning kutse-teaduse ja tehnika valdkonnas (12,5%). Hõive kasvu andis siiski suurima panuse hulgi- ja jaekaubandus, kus oli ligikaudu 5000 täidetud töökohta rohkem. Tegevusalade vaates ei saa öelda, et täidetud töökohtade arvu kasv kiirenes vaid järsu hüppe tõttu 2014. aasta teisel poolel. Näiteks kaubanduse hõive on selle uuringu kohaselt kasvanud juba pikemat aega.

Maksu- ja tolliameti andmetel oli palga väljamakse saajaid 2014. aasta teisel poolel keskmiselt 523 tuhat kuus ning nende arv kasvas 2013. aasta sama ajaga võrreldes 2,2%. Palgasaajate hooajaliselt kohandatud andmed näitavad, et nende arvu kasv kolmandas kvartalis selgelt kiirenes ja aasta viimases kvartalis pigem aeglustus (vt joonis 10). Palgasaajate arv kasvas täiel määral äriregistris registreeritud ettevõtete hõive arvel, samal ajal kui valitsusasutuste registri järgi hõive kahanes. Maksu- ja tolliameti andmetel³ lisandus töötamise registrisse 2014. aasta detsembri seisuga 9000 sellist töötajat, kes ei olnud eelneva 12 kuu jooksul deklareeritud palgatulu saanud. Selle näitaja põhjal ei saa kindlasti järeldada, et just nii palju töötajaid liikus varimajandusest deklareeritud palgatulu saajate hulka. Hõivesse siseneb pidevalt noori, kes asuvad oma esimesele töökohtale, ning inimesi, kes olid muudel põhjustel kas mitteaktiivsed või pikemat aega töötud.

Joonis 10. Erasektori hõive eri uuringute põhjal (hooajaliselt kohandatud)

Allikad: statistikaamet, maksu- ja tolliamet; Eesti Panga arvutused

Töötlevat tööstust, mille enam kui 5000 ettevõttes on hõivatud ligikaudu 100 tuhat töötajat, mõjutasid maksu- ja tolliameti muudatused tõenäoliselt keskmisest vähem. Tööjõu-uuringu järgi kahanes

³ Maksu- ja tolliameti pressiteade: [Töötamise register on esimese kahe kuuga toonud riigile tulu 1,4 miljonit eurot](#), 30.09.2014

töötleva tööstuse hõive 2014. aasta teisel poolel 1,7%. Aasta esimese poolega võrreldes hõive vähenemine aeglustus. Teiste uuringute järgi töötleva tööstuse hõive aga suurenes: palgauringu põhjal kasvas kolmandas kvartalis täistööajale taandatud hõive 4,1%, vabade ametikohtade ja töäjõu liikumise statistika kohaselt teisel poolaastal 1,7% ja ettevõtlusstatistika järgi 1,8%. Surve suurendada tootlikkust ja piirata tööjõukulusid peaks olema töötlevas tööstuses suur, sest reaalse töäjõu ühikukulu kasvas 2014. aastal 8% ja kasumlikkus vähenes.

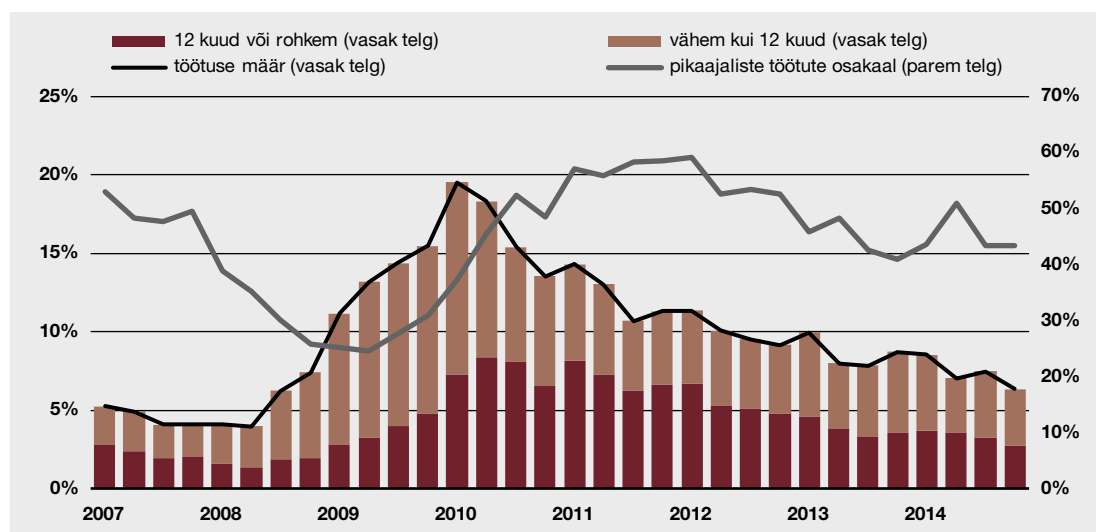
Erinevalt töötlevast tööstusest võiks varimajanduse vähenemise mõju olla nähtav ehitussektori ettevõtete hõive näitajates. Töäjõu-uuringu kohaselt hakkas Eesti residentist tootmisüksuste hõive pärast pikka kahanemist 2014. aasta teisel poolel kasvama, ulatudes aastavõrdluses 3,7%ni. Ettevõtete andmetel põhinevate uuringute järgi kiirenes kasv veelgi enam: palgauringu põhjal esimese poolaasta 3,9%lt 7,2%ni kolmandas kvartalis ning ametikohtade liikumise uuringu kohaselt esimese poolaasta nullkasvult 2,9%ni teisel poolaastal. Erinevalt teistest allikatest viitavad aga ettevõtlusstatistika andmed, et hõive teisel poolaastal hoopis kahanes, ligikaudu 3%.

Tööpuudus

Tööpuudus 2014. aasta kestel vähenes ning töötuse määr langes viimases kvartalis 6,3%ni. Töäjõu-uuringu hinnangu kohaselt kahanes töötute arv teisel poolaastal keskmiselt 16%, töötä oli 47 tuhat inimest. Töötuse määr oli Eestis 2014. aastal madalam kui euroalal (11,6%) ja ka Soomes, kus see on pikemat aega tõusnud, kerkides aasta lõpus 8,5%ni.

Kui 2014. aasta esimesel poolel pikaajaliste töötute osakaal suurenes ja töötuse kestus pikenes, siis teisel poolaastal need näitajad paranesid (vt joonis 11). Pikaajalised töötud, kes on tööd otsinud vähemalt 12 kuud, moodustasid teisel poolaastal 43,4% kõigist töötutest. Töötukassa registreeritud töötuse statistika näitab samuti, et üle aasta registris olevate töötute osakaal kõigi registreeritud töötute seas kahaneb järjepidevalt. Koos tööpuuduse vähenemisega langeb seega aegapidi ka struktuurse töötuse määr.

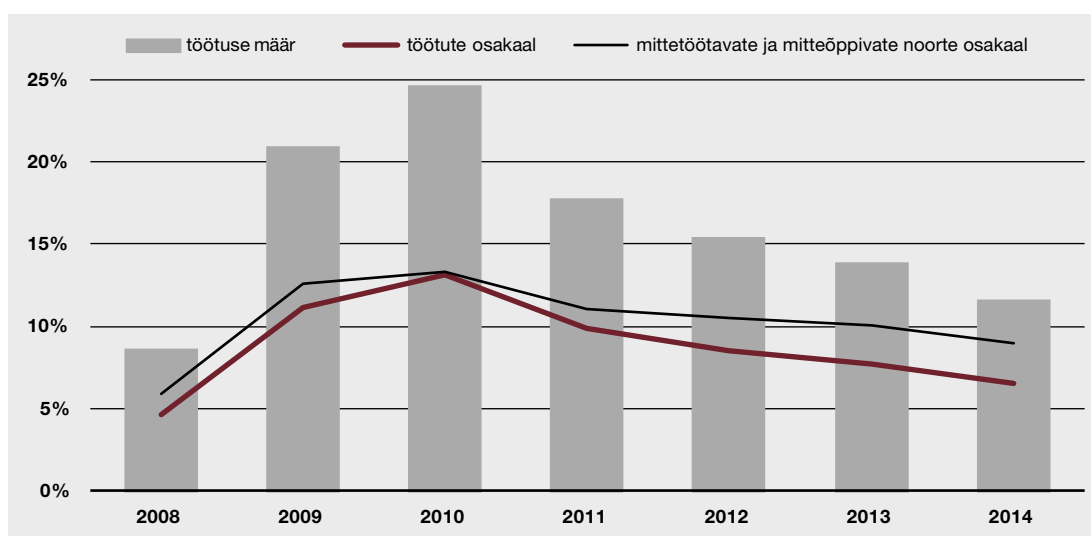
Joonis 11. Töötuse määr ja kestus

Allikas: statistikaamet

Noorte, 15–24aastaste elanike töötuse määr langes 2014. aasta teisel poolel viie protsendipunkti võrra 12,8%ni (vt joonis 12). Noorte tööpuudus alanes eelmisel aastal kiiremini kui keskmises tööeas inimeste oma. Noorte töötuse määra hinnang kõigub aga üsna palju. Ühelt poolt on selle vanuserühma töäjõus osalemise määr madal ja tööta olemise tõenäosus seega ka väike. Teiselt poolt on noorima vanuserühma töäjõu-uuringu valim suhteliselt väike. Eesti noorte töötuse tase on praegu Euroopa omaga võrreldes pigem madal: Euroopa Liidu keskmine oli neljandas kvartalis 21,6%, sealhulgas võlakriisis vaevlevas Hispaanias 51% ja Kreekas 51,8%. Kui vaadata aga töötute noorte osakaalu mitte tööturul aktiivsete seas, vaid hoopis kogu nendeealiste elanike hulgas, siis oli neid kolmandas kvartalis Eestis 5,4%, Euroopa Liidus keskmiselt 9,2%, Hispaanias 19,4% ja Kreekas 14,2%.

Joonis 12. Noorte (15–29aastaste elanike) tööpuuduse näitajad

Allikas: statistikaamet; Eesti Panga arvutused

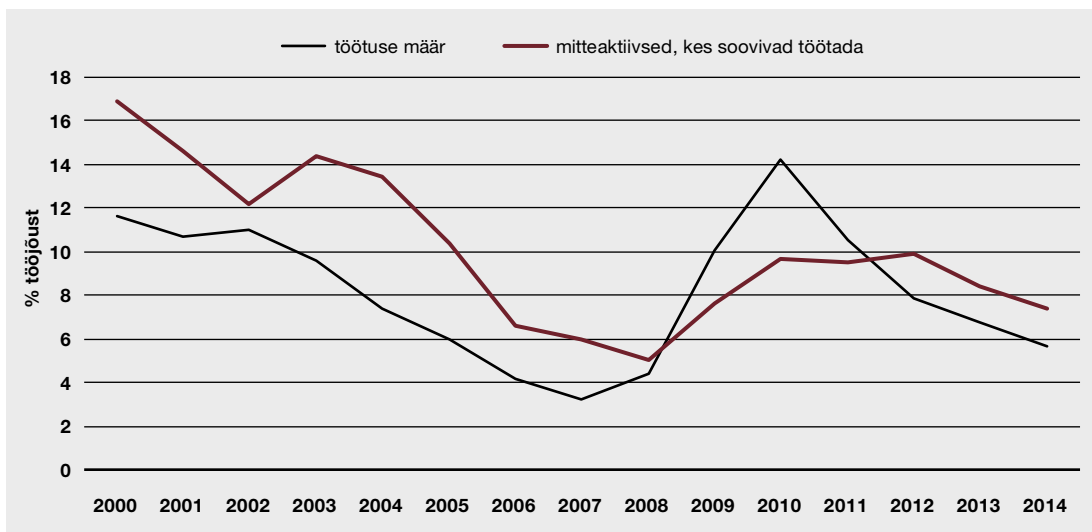
Märkimisväärne osa, ligikaudu kolmandik noortest töötutest on täiskohaga õpilased. Need töötud kuuluvad üldiselt väiksemasse riskirühma kui NEET-noored⁴ (noored, kes ei tööta ega õpi). NEET-noorte hulka kuuluvad töötud, kes ei saa kasutada aktiivseid tööturuteenuseid, ning mitteaktiivsed, kes ei õpi. Nende hulka arvestatakse ka laste tõttu mitteaktiivsed noored naised, kes pole enne lapse saamist töötanud. NEET-noorte osakaal on 15–29aastaste vanuserühmas viimaste aastate jooksul töötuse määra languse tõttu kahanenud.

Keskmesises tööeas, 25–49aastaste elanike töötuse määr oli 2014. aasta teisel poolel 7,2% ja langes aasta varasema ajaga võrreldes 0,5 protsendipunkti võrra. Meeste tööpuudus oli 6,9%, peaaegu protsendipunkti võrra madalam kui naistel (7,7%).

Vanemas tööeas, 50–74aastaste elanike töötuse määr on üldiselt madalam kui parimas tööeas elanike oma, kuna nad ei täida tihti täielikult kõiki töötü kriteeriumeid (peamiselt ei otsi nad aktiivselt tööd). Vanema earühma puhul tasub seega lisaks tavapärasele töötuse määrale vaadata ka laiemat definitsiooniga tööpuuduse näitajaid. Mitteaktiivseid inimesi, kes küll tahaks töötada, kuid ei otsi aktiivselt tööd, on selles vanuserühmas isegi rohkem kui töötuid (vt joonis 13).

⁴ Ingl *not in education, employment or training*

Joonis 13. Vanemas tööeas (50–74aastaste) elanike tööpuuduse näitajad

Allikas: statistikaamet

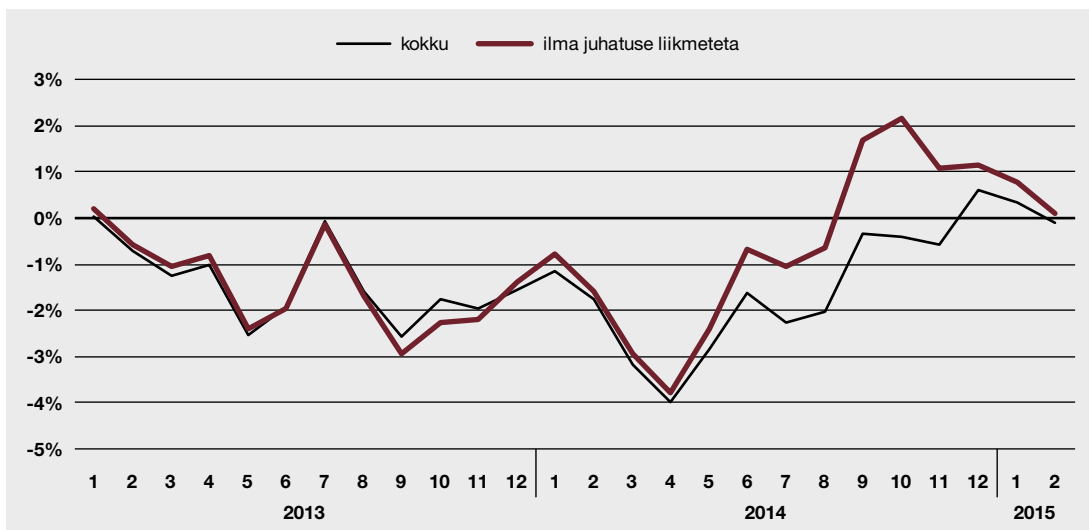
Rahvuste arvestuses oli eestlaste töötuse määr 2014. aasta teisel poolel 5,9%, mitte-eestlaste oma aga märksa kõrgem, 9,4%. Mitte-eestlaste töötuse määr langes aastavõrdluses rohkem kui eestlaste oma, ligikaudu kolme protsendipunkti võrra. Ida-Virumaa töötuse määr langes kiiremini kui teiste Eesti piirkondade oma, kahanedes 2014. aasta teisel poolel 11,5%ni.

Registreeritud töötuse dünaamika erines 2014. aasta teisel poolel tööjõu-uuringu töötuse omast. Registreeritud töötus kahanes aastavõrdluses samuti, keskmiselt 21,4%, kuid erinevalt kogutöötusest hakkas registreeritud töötute arv aasta lõpus kuuvõrdluses kasvama. Töötukassas oli teisel poolaastal kuu jooksul arvel keskmiselt 30 tuhat inimest. Registreeritud töötuid oli aasta lõpus 4,4% tööjõust. Maakondade arvestuses oli registreeritud töötute osakaal kõige suurem Ida-Virumaal (8,7%) ja Valgamaal (8,4%).

Alates 2014. aasta maist ei saa end töötuna registreerida ega töötuskindlustushüvitist taotleda palgatöö kaotanud inimesed, kes kuuluvad äriühingu juhatusse. Nende töötute arv hakkas registreeritud töötute hulgas alates maikuust vähenema ning novembri lõpu seisuga oli töötukassa kustutanud registrist viimased 500 sellist inimest. Seadusemuudatuse mõju käitumisele võib olla kahesugune. Kui juhatuse liikmesus on töötaja jaoks olulisem kui saada kindlustushüvitist ja töötukassa tuge uue töökoha otsimisel, siis jätab ta end registreerimata. Kuna osa palgatöö kaotanutest jäävad töötukassa süsteemist kõrvale, on registreeritud töötuid vähem ja registreeritud töötuse määr madalam. Kui inimese peamine tegevus on aga palgatöö ning äriühingu juhtkonna liikmesus pole oluline, siis võib ta end (ajutiselt) juhatusest tagandada või äriühingu sootuks likvideerida. Sel juhul seadusemuudatus registreeritud töötust ei mõjuta. Paraku pole selle kohta andmeid, kui paljud loobusid pärast muudatuse jõustumist kas töötuna registreerimast või äriühingut juhtimast. Seetõttu ei saa ka hinnata, kui palju mõjutasid muudatused registreeritud töötuse kahanemist. Joonisel 14 on toodud töötute juhatuse liikmete käitumise kaks äärmuslikku varianti, tegelik olukord võiks jääda nende kahe näitaja vahele.

Tööjõu-uuringu raames küsitakse muu hulgas töötukassa poole pöördumise ja töötuna registreerimise kohta. Töötukassa poole pöördumise aktiivsus vähenes 2014. aastal eelneva aasta 52%lt 48%ni. Töötukassa teenuseid kasutasid suurema tõenäosusega naised, mitte-eestlased ja keskmises tööeas

Joonis 14. Registreeritud töötuse kuine kasv (hooajaliselt kohandatud)

Allikas: töötukassa; Eesti Panga arvutused

elanikud. Neljandik vastajaist ütles, et nad ei pöördunud 2014. aastal töötukassa poole seetõttu, et töötukassal polnud pakkuda sobivat tööd, veidi alla kolmandik, et neil ei olnud õigust saada rahalist töötushüvitist, ning samuti veidi alla kolmandiku arvas, et neil polnud vaja, sest said ise hakkama. Töötukassa andmetel määrati töötutoetust 28% ja töötuskindlustushüvitist 30% uutest töötutest. Hüvitiste saajate osakaal kõigist arvel olnud töötutest oli vastavalt 21% ja 27%.

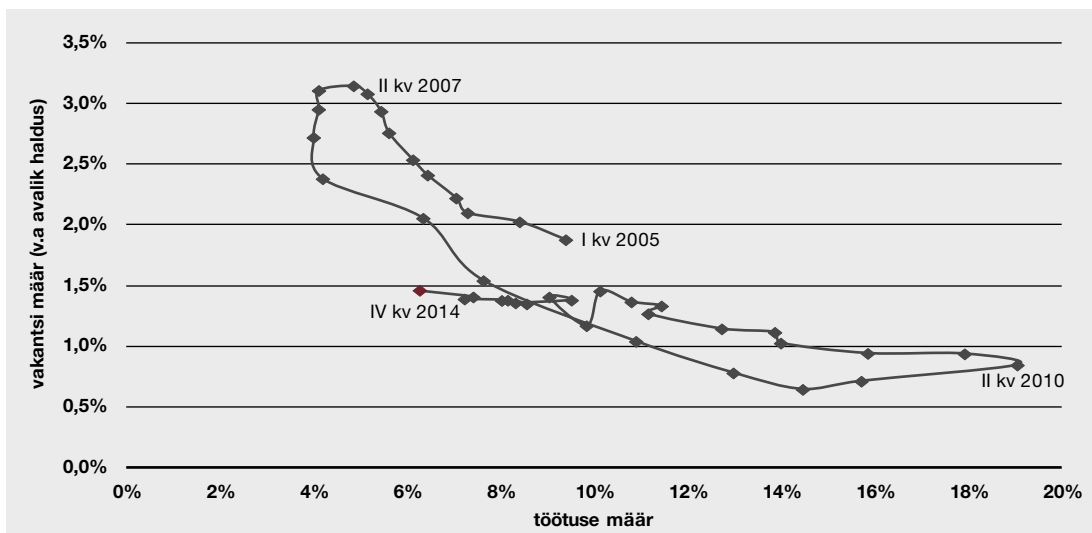
Registreeritud töötuse kasv jätkus 2015. aasta esimeses kvartalis kuuvõrdluses hooajalisi tegureid arvesse võttes. Registreeritud töötute arvu suurenemist ei saa seega täiel määral selgitada tavapäraste kuiste kõikumistega. Koondamishüvitisi ei ole aga määratud tavapärasest rohkem ning tööandja pankroti tõttu töötuks jäänute hulk ei ole samuti suurenenud. Konjunktuuriinstituudi tarbijabaromeetri kohaselt olid majapidamised 2015. aasta esimeses kvartalis tööturu arengu suhtes pessimistlikumad kui aasta varem. Ootuseid võisid mõjutada ajakirjanduses kajastatud ees seisvad koondamised nii VKGs kui ka põllumajanduses.

Vabad töökohad

Vabade ametikohtade ja töajõu liikumise uuringu järgi kasvas vabade ametikohtade arv 2014. aasta teisel poolel 6%, keskmiselt 7910ni. Vakantsi määr ehk vabade töökohtade suhe täidetud ja täitmata töökohtade koguarvu oli samal ajal 1,5%, 0,1 protsendipunkti võrra kõrgem kui aasta varem. Vabu töökohti oli kõige rohkem töötlevas tööstuses ja kaubanduses. Töötleva tööstuse vabade ametikohtade arv vähenes aastavõrdluses 7,1% ja vakantsi määr langes 1,6%lt 1,4%ni. Kaubanduse vabade töökohtade arv aga endiselt kasvab. Vakantsi määr oli eelmisel aastal riigi keskmisest kõrgem vaid Harjumaal ja Tallinnas.

Töökohtade ja vaba töajõu sobitumist iseloomustab Beveridge'i kõver, kus vakantsi määr on suhestatud töötuse määraga. Tänu töötuse määra langusele on see kõver nihkunud 2014. aasta jooksul vasakule. Vakantsi määr pole aga viimase kahe aasta jooksul peaaegu üldse muutunud. Töötuid ehk vaba töajõu ressursi on jäänud arvestuslikult ühe vaba töökohta kohta 2014. aasta jooksul vähemaks (vt joonis 15).

Joonis 15. Beveridge'i kõver (hooajaliselt kohandatud)

Allikas: statistikaamet; Eesti Panga arvutused

PALK JA TÖÖJÕUKULUD

Keskmine palk

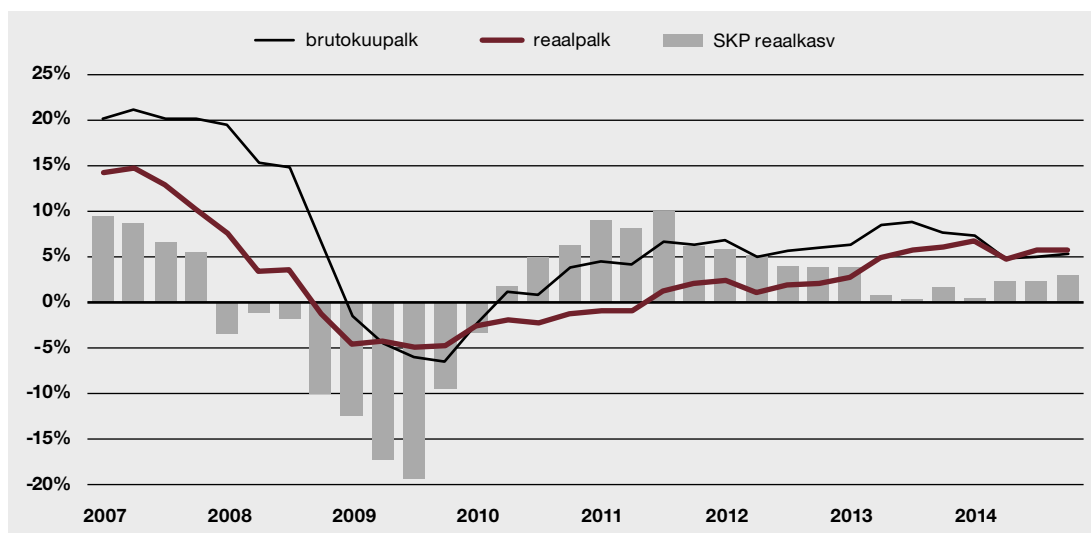
Keskmine brutokuupalk oli 2014. aasta kolmandas kvartalis 977 ja neljandas kvartalis 1039 eurot. Keskmise brutokuupalga aastakasv aeglustus 2014. aasta teisel poolel veelgi, esimese poolaasta 6,1%lt 5,2%ni. Aasta kokkuvõttes pidurdus keskmise brutokuupalga kasv 2013. aasta 7,8%lt ligikaudu 5,6%ni. Kuigi palgakasvu aeglustumine oli pisut kosunud majandusaktiivsuse taustal samm tasakaalulisema arengu suunas, ei piisanud sellest veel kasumite vähenemise peatumiseks. Palga lühiajaliste muutuste jälgimiseks on otstarbekam vaadata aastakasvu asemel kvartalikasvu, võttes sealjuures arvesse palka mõjutavad hooajalisel tegurid. Keskmise palga kvartalikasv 2014. aasta teisel poolel esimese poolega võrreldes hoogustus: palgakasvu pidurdumine kestis seega tegelikult üsna lühikest aega. Kui palgakasv jätkuks 2015. aasta alguses kvartalivõrdluses samas tempos, siis kiireneks samal ajal juba ka palga aastakasv.

Keskmise palga kasvu võis 2014. aasta teisel poolel mõjutada ettevõtetele 1. juulist kehtima hakanud kohustus töötajad registreerida. Selle tulemusel on suurenenud varem vaid ümbrikupalka saanud töötajate palgatulu deklareerimine. Maksu- ja tolliameti andmetel suurenes juulist detsembrini ametlikku sissetulekut saanud inimeste arv 9000 võrra, nende keskmine palgatulu oli aga miinimumpalka lähedal⁵. Kui palgasajate hulgas suureneb miinimumpalka teenivate töötajate osakaal, siis on selle mõju keskmisele palgale negatiivne: palga aastakasv on väiksem, kui see oleks olnud ilma töötamise registreerimise kohustuseta.

Reaalpalga kasv tänu tarbijahindade langusele 2014. aastal kiirenes. Keskmist palka teeniva töötaja tarbimisvõime suurenes seega eelmisel aastal enam kui 2013. aastal. Tarbijahinnaindeksi muutusi arvestav reaalpalk kasvas nii 2014. aasta esimesel kui ka teisel poolel 5,8% (vt joonis 16).

⁵ Maksu- ja tolliameti pressiteade: [Töötamise registriga on lisandunud 9000 uut maksumaksjat](#), 12.12.2014

Joonis 16. Keskmise brutokuupalga, reaalpalka ja püsivhindades SKP aastakasv

Allikas: statistikaamet

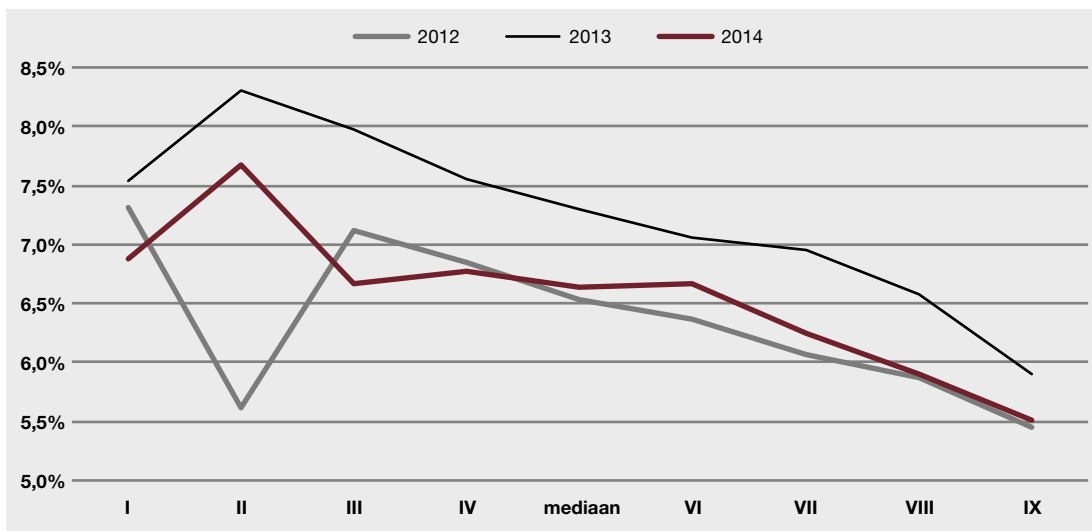
Keskmine netopalk ehk töötajale pärast maksude maha arvamist välja makstav tasu kasvas 2014. aasta esimese kolme kvartali andmetel keskmisest brutopalgast 0,5 protsendipunkti võrra aeglasemalt. Netopalka kasv oli väiksem palgakasvuga kaasneva efektiivse tulumaksumäära tõusu tõttu. Kuigi Eestis kehtib ühtne tulumaksumäär, muudab maksuvaba tulu tulumaksu siiski mõnevõrra progressiivseks: palga suurenedes kasvab ka tulumaksu summa osakaal brutopalgast. 2015. aastal kiirendab netopalka kasvu ja vähendab tööjõu maksukiilu maksuvaba tulu suurenemine 144 eurolt 154 euroni kuus ja tulumaksumäära langus 21%lt 20%ni. Keskmist palka teeniva töötaja kätte saadav palk suureneb nende muudatuste toel 1,1%. Kui tööandja ja töötaja räägivad läbi netopalka üle, siis võivad need muudatused olla tööandja jaoks soodsad ja aidata kaasa tööjõukulude kasvu aeglustumisele.

Tegevusalade arvestuses tõusis keskmine brutokuupalk 2014. aastal keskmisest kiiremini teenindussektoris, näiteks finants- ja kindlustustegevuses (9,7%) ja kinnisvaraalas tegevuses (7,3%), ning avalikus sektoris: avalikus halduses (7,9%), hariduses (7,4%) ja tervishoius (8,6%). Töötleva tööstuse palgakasv jäi tegevusalade keskmise lähedale (5,5%). Palk tõusis keskmisest aeglasemalt ehituses ning info ja side tegevusalal, kus palgakasv oli olnud pikka aega kiire. Keskmine palk oli kõige kõrgem finantssektoris (peaaegu 1,7 korda kõrgem kui riigi keskmine) ning kõige madalam majutuses ja toitlustuses (61% riigi keskmisest). Palgauuringu järgi kasvas majutuse ja toitlustuse töötajate arv 2014. aasta esimese kolme kvartali jooksul üle 10%. See võib aga selgitada tegevusala keskmise palga suhteliselt aeglast tõusu, eeldusel et töötajate arv kasvas peamiselt nende arvel, kes töötasid varem mitteametlikult ja kelle deklareeritud palk oli miinimumpalga lähedal.

Kvartali andmete põhjal arvutatud keskmine palgakasv aeglustus 2014. aastal tööandja omaniku liigi järgi kõige enam välisomanduses ettevõtetes, 2013. aasta 6,1%lt 3,6%ni. Eesti eraettevõtetes ja avalikus sektoris tõusis keskmine palk üle 7%: riigi haldusalas aeglustus palgakasv väga vähe ja Eesti eraettevõtetes hoopis kiirenes.

Maksu- ja tolliameti andmetel oli palgakasv 2014. aastal kiirem palgajaotuse madalamas osas (vt joonis 17). Seda mõjutas miinimumpalga tõus, mis kerkis kokkuleppe kohaselt keskmisest palgast ligikaudu kaks korda kiiremini. Miinimumpalk tõusis peaaegu sama ulatuslikult ka 2015. aastal:

Joonis 17. Keskmise palgaväljamakse aastakasv detšiilide kaupa

Allikas: maksu- ja tolliamet; Eesti Panga arvutused

9,9% 390 euroni kuus. Palgad tõusid palgajaotuse keskmises osas samuti keskmisest kiiremini ning kõige kõrgemas veerandis aeglasemalt. Palgajaotuse suhteline hajuvus seega endiselt vähenes.

Lisaks keskmise palga tõusule näitab palkade dünaamikat ka see, kui suurel osal töötajatest palk tõusis. Selle kohta saab teavet tööjõu-uuringust, kus palgatöötajatelt küsitakse, kas nende viimane kätte saadud palk eelmise palgaga võrreldes kasvas, kahanes või jäi samaks. Andmetest selgub, et palgatõusu saanud töötajate osakaal oli 2014. aastal eelneva aastaga võrreldes veidi suurem: ühes kuus tõusis keskmiselt 3,6% töötajate palk. Palgatõusu sagedus on suurem esimeses kvartalis. Sissetulekukvartiilide arvestuses oli palgatõusu sagedus suurem palgajaotuse keskosas, teises ja kolmandas kvartiilis.

Taustinfo. Välismaal tööl käimisega seotud palgamuutus aastatel 2009–2014

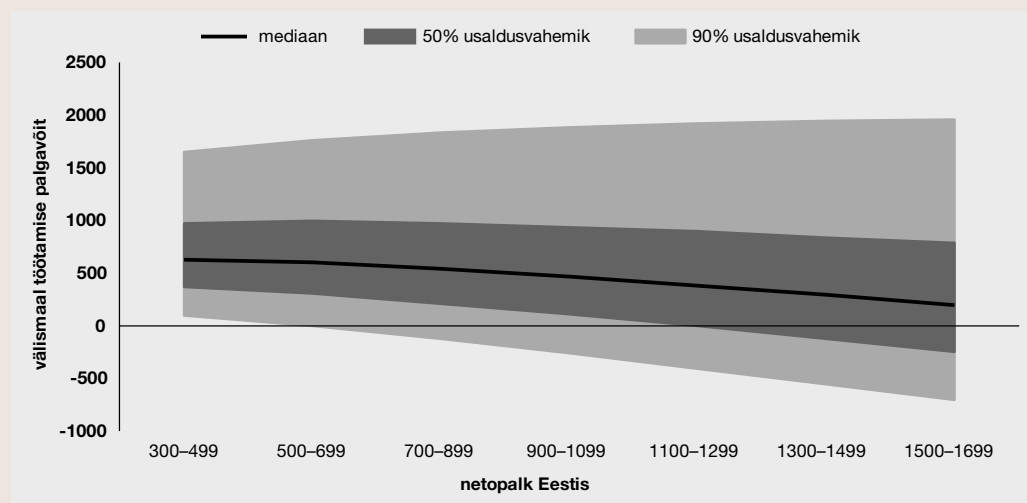
Alates majanduskriisist töötab välisriikides, kuid elab Eestis ligikaudu 22 tuhat inimest. Nendest töötab 66% ehitussektoris ning suur osa naaberriigis Soomes. Käesolevas taustinfos analüüsitakse, kui palju erineb alates majanduskriisist üle piiri tööle käivate eestimaalaste palk nende kodumaal teenitavast palgast. Eesti tööjõu-uuringu andmete põhjal hinnatakse valimis olnud välismaal tööl käivate inimeste välismaal töötamise palgavõit.

Nende küsitlute puhul, kelle kohta oli andmeid nii Eestis kui ka välismaal teenitud palga kohta, oli viimase välismaal ja viimase Eestis teenitud palga mediaanerinevus 400 eurot. See hinnang on aga saadud väikese valimi põhjal ja võib alahinnata tegelikku välismaal saadavat palgavõitu, sest vahetu palgamuutus peegeldab tõenäoliselt algaja palka välismaal. Nende probleemide vältimiseks genereeriti iga vastaja tarvis palgavõrrandite abil palga hinnangud. Palgavõidu hindamiseks kasutati simulatsiooni, mis näitas, et välismaale tööle minekuga seo-

tud palga mediaanmuutus oli vaadeldud perioodil 600 eurot. Pooltel välismaale tööle läinud inimestel suurenes seega palk vähem kui 600 eurot võrreldes sellega, mida nad oleks teeninud senisel tööil Eestis.

Joonisel T.1 on näha, et kõigis palgarühmades oli 75% inimeste palgavõit Eestis töötamisega võrreldes väiksem kui 1000 eurot kuus. Osa välismaal tööl käima hakanud inimesi oleks võinud leida tasuvama töö ka Eestis ja nende välismaal töötamisest tulenenud palgavõit oleks olnud väiksem.

Joonis T.1. Aastatel 2009–2014 Eestist välismaale tööl käiva inimese palgavõit (eurot kuus)

Allikas: statistikaamet; Eesti Panga arvutused

Madalalpalgaliste välismaal tööl käimisega seotud palgavõit oli suhteliselt suurem (vt joonis T.1). Selle üheks põhjuseks on asjaolu, et sissetuleku jaotus on Põhjamaades ühtlasem kui Eestis. Palgajaotuse kõrgemas osas paiknevate töötajate palgavõit on seetõttu väiksem kui Eestis. Välismaale tööle minekuga kaasneb tihti ametiastme langus, kuna Eesti tööturul kasuks tulnud oskustest ei pruugi välismaal enam kasu olla. Näiteks Eestis juhtival kohal töötanute osakaal oli välismaal tööl käima hakanud inimeste seas 10%, juhina töötas neist välismaal aga vaid väike osa.

Jooniselt näeb, et kõrgepalgaliste piiriüleste töötajate palga mediaanvõit oli suhteliselt väike. Nii kõrge palgaga inimestest käib aga välismaal tööl väike osa: valimis on neid seetõttu vähe ja hinnangute usalduspiirid on laiad. Rolli võib mängida ka selektsioon: kõrgemalpalgalised lähevad välismaale tööle püsivamatele töökohtadele, näiteks euroametnikuks, ja nende kohta ei ole tööjõu-uuringus andmeid.

Metoodika ja andmed

Hindamisel kasutati 2009.–2014. aasta Eesti tööjõu-uuringu andmeid. Selles uuringus küsitatakse ühte leibkonda neli korda, mistõttu on võimalik jälgida aja jooksul töökoha ja palga muutusi. Uuringus küsitleti nende aastate jooksul 796 välismaal töötanud inimest. Lähemalt vaadeldi aga inimesi, kes on uuringu ajal töötanud nii Eestis kui ka välismaal, ning neid oli uuringus kokku 179. Arvestades nende kaalusid valimis, oli neid inimesi aastas keskmiselt

ligikaudu 6400. Nii Eestis kui ka välismaal töötanud inimeste vaatlemine võimaldab võtta arvesse ametikoha muutust, mida pelgalt Eestis või välismaal töötavate inimeste vaatlemine ei võimalda. Valdav osa välismaale tööle läinutest töötas seal madalamal ametiastmel kui Eestis.

Kogu 2009.–2014. aasta uuringu valimite pealt hinnati palgavõrrandid Eestis töötavate ja välismaal töötavate inimeste kohta, kasutades selgitava tegurina vaatluse perioodi, tööaega, töökoha asukohta, tegevusala, ametit ning töötaja vanust, haridust, rahvust, perekonnaseisu ja sugu. Iga inimesele, kes oli töötanud nii Eestis kui ka välismaal, genereeriti palgavõrrandite abil viimase Eestis asunud töökoha ja välismaal asunud töökoha ennustatud palk täistööajaga töötamise korral. Lisaks genereeriti ka palga hinnangu standardviga, mis tuleneb võrrandi koefitsientide ebakindlusest.

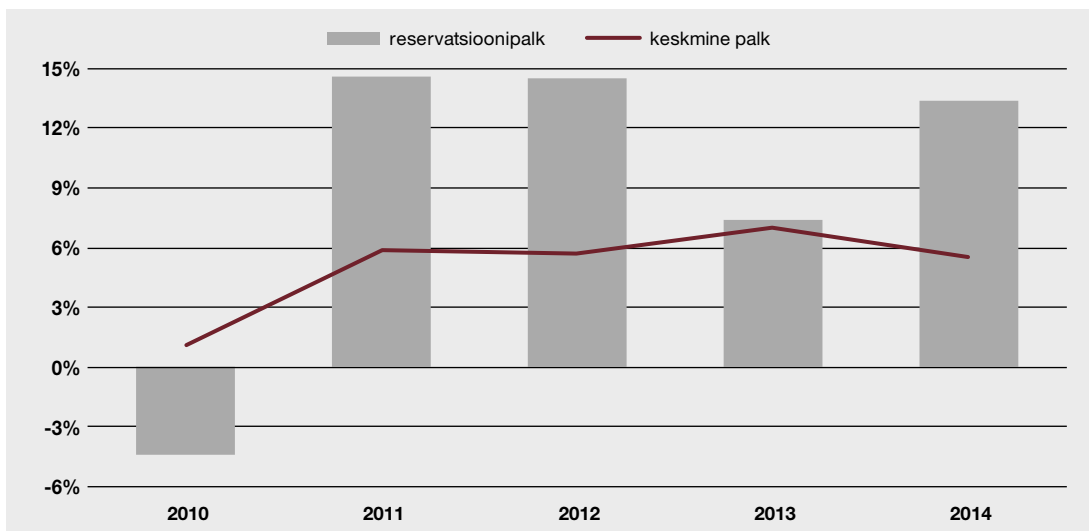
Nii Eestis kui ka välismaal töötanud inimeste kohta ennustatud Eestis teenitava ja välismaal teenitava palga võrrandi vealiikmed on omavahel korrelatsioonis. Võrrandi vealiige peegeldab muu hulgas võrrandist välja jäänud mittejälgitavate tunnuste mõju palgale, näiteks korralikkust, usinust, läbirääkimisuskust jne. Positiivne korrelatsioon vealiikmete vahel näitab seda, et mittejälgitavad tegurid, mis mõjutavad palka positiivselt Eestis, mõjutavad seda positiivselt ka välismaal.

Kasutades võrrandite abil ennustatud palka ja selle hinnangu standardvigu, valimi kaale ning Eesti ja välismaa palga võrrandite vealiikmete korrelatsioonikordajat simuleeriti taasvaliku lähenemise kaudu välismaale tööle minevate inimeste võimalikud palgad Eestis ja välismaal.

Töötute reservatsioonipalk

Reservatsioonipalk on väikseim töötasu, millega töötu on nõus tööle asuma. Täistööajaga töötada soovivate töötute palgaootus oli 2014. aastal 13% kõrgem kui 2013. aastal. Kuna töötuid on märksa vähem kui palgateenijaid, on keskmine reservatsioonipalk arvatud suhteliselt väikese valimi põhjal. Lisaks sellele võib uuringu valim reservatsioonipalka mõjutavate tunnuste vaates aasta jooksul märkimisväärselt muutuda, sest töötusesse siseneb ja sealt väljub palju inimesi. Reservatsioonipalk võis seega olla kõrgem ka seetõttu, et eelneva aastaga võrreldes otsisid tööd teistsugused inimesed (vt joonis 18). Reservatsioonipalk on naistel madalam kui meestel ning kõrgema haridustasemega töötutel ootuspäraselt kõrgem.

Joonis 18. Töötute reservatsioonipalga ja keskmise palga kasv

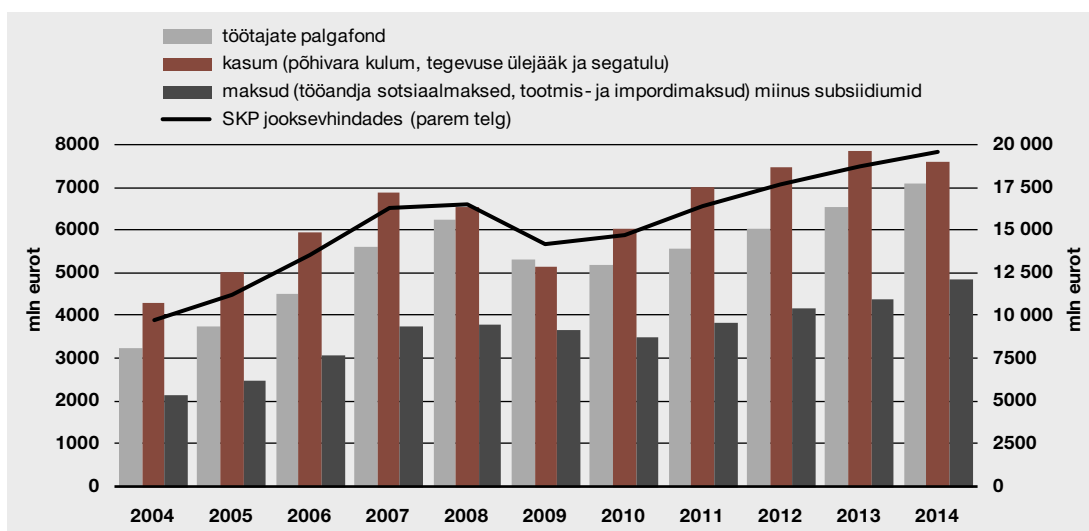

Allikas: statistikaamet; Eesti Panga arvutused

Töõjõu ühikukulu

SKP kasvas 2014. aastal jooksevhindades 4,2%. Palgafond suurenes samal ajal märgatavalt kiiremini, 8,5%. Netomaksud (maksud miinus subsiidiumid) kasvasid veelgi kiiremini, 11,1%. Kuna ettevõtjatele jääv kasum (põhivara kulum ning tegevuse ülejääk ja segatulu) vähenes 2014. aastal 3,3%, on tööjõukulude osatähtsus SKPs kasvanud Eestis peamiselt ettevõtete kasumi arvelt. Eelmine aasta oli seega ettevõtjatele vähem soodne kui töötajatele ja riigieelarvele (vt joonis 19).

Joonis 19. Jooksevhindades SKP sissetuleku meetodil

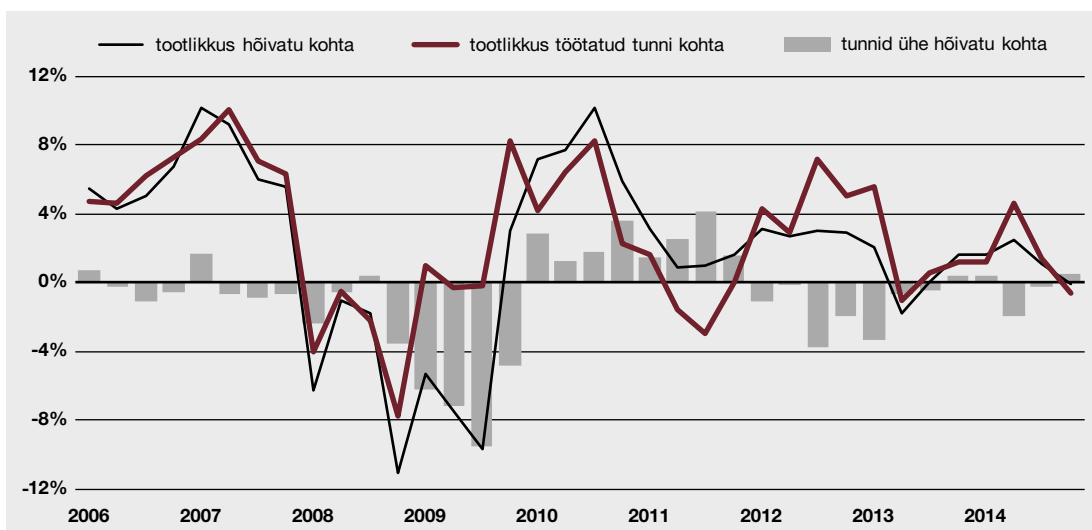

Allikas: statistikaamet

Kasumi vähenemisest hoolimata ei olnud 2014. aasta lõpus ega ka 2015. aasta esimestel kuudel veel märgata, et ettevõtete raskused oleks suurenenud. Töötukassa andmete kohaselt ei kasvanud eelmise aasta algusega võrreldes ei koondamishüvitiste määramine ega eelmisest töökohast koondatud registreeritud töötute arv. Ettevõtteid ei ole seega tööjõukulude kasvust hoolimata jõudnud veel piirini, kus kapitali kahanenud tootlikkuse tõttu ei tasu ettevõtte töös hoidmine end ära. Pika vaates konkureerib Eesti investeeringute pärast teiste riikidega ning tootlikkuse kasvust kiirem tööjõukulude suurenemine vähendab Eesti atraktiivsust. Lühikese aja jooksul kiiresti kasvav tööjõu ühikukulu halvendab muudel võrdsetel tingimustel ka ekspordi konkurentsivõimet välisurgudel.

Kui töötaja keskmine palk tõuseb kiiremini kui kasvab tootlikkus, siis tööjõukulude osatähtsus SKPs suureneb. Tööjõu reaalne tootlikkus kasvas 2014. aastal hõivatu kohta 1,3%, kuid töötatud tunni kohta 1,7%, sest tundide arv hõivatu kohta vähenes 0,4% (vt joonis 20). Töötundide arv hõivatu kohta on vähenenud juba kolm aastat järjest. See tähendab, et hõivatu kohta arvatav tootlikkuse kasvu näitaja on olnud sel perioodil alahinnatud.

Joonis 20. Tööjõu tootlikkuse ja töötatud tundide aastakasv

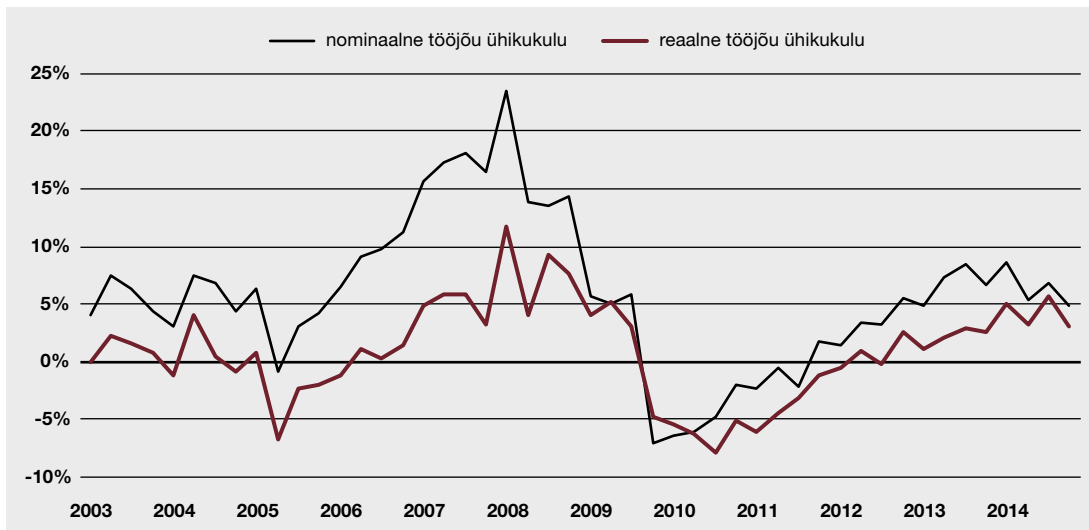
Allikas: statistikaamet

Kui suhestada palgakulu töötaja kohta reaalse tootlikkusega hõivatu kohta, siis saame arvutada nominaalse tööjõu ühikukulu. Selle näitaja kasvu kiirenemine viitab tööturult lähtuval inflatsioonisurvele. Nominaalne tööjõu ühikukulu kasvas 2014. aastal 6,4%, mis oli vaid pisut väiksem kui aasta varem (2013. aastal 6,8%). Nominaalse tööjõu ühikukulu kolme aasta kasv on üks 11 näitajast, mis on valitud makromajandusliku tasakaalustamatuse menetluse häiremehhanismi tulemustabelisse. Selle lõi Euroopa Komisjon pärast 2008. aasta finantskriisi, et tuvastada varakult Euroopa Liidu majanduste tasakaalustamatusi. Nominaalse tööjõu ühikukulu kolme aasta kasvu piirmäär on euroala riikide jaoks 9%, millest kiirem kasv võib viidata tasakaalustamatustele. Eestis on see näitaja 2015. aastal 17,5%. Tööjõu ühikukulu kiire kasv annab tõenäoliselt põhjust analüüsida põhjalikumalt selle tagamaid.

Reaalne tööjõu ühikukulu näitab töötaja kohta makstud palgakulu ja nominaalse tootlikkuse suhet. See näitab lihtsustatult, kui suure osa moodustab palgafond SKPst, ehk tööjõu osakaalu SKPs. Reaalne tööjõu ühikukulu kasvas 2014. aastal 4,2%, kahe protsendipunkti võrra kiiremini kui 2013. aastal.

Reaalne tööjõu ühikukulu on kasvanud alates 2004. aastast 9,1%. Tööjõukulude osatähtsus lõpptoodangu hinnas on seega suurenenud (vt joonis 21).

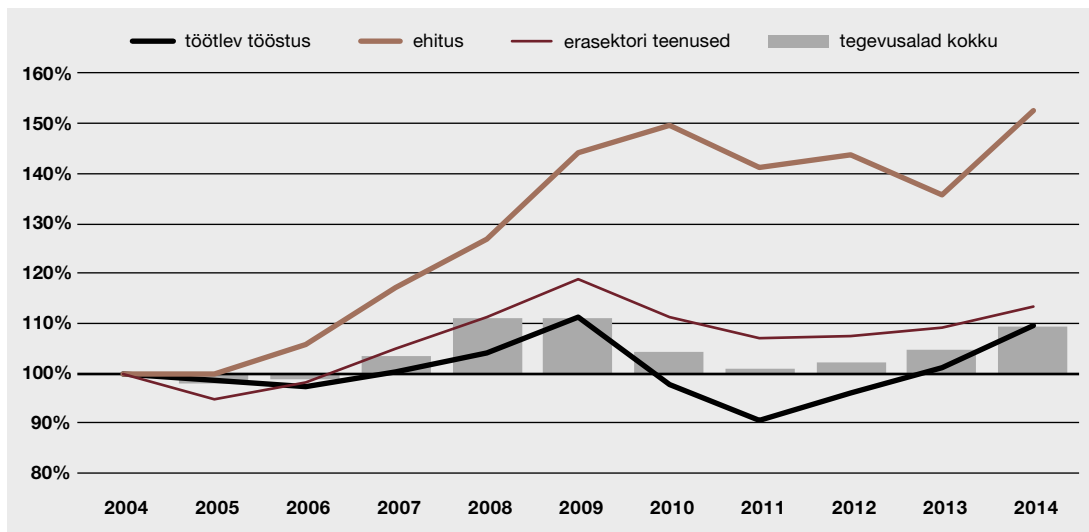
Joonis 21. Tööjõu ühikukulu aastakasv

Allikas: statistikaamet

Reaalne tööjõu ühikukulu kasv oli tegevusalade kaupa erinev. Pikemas vaates on toimunud kõige suuremad muutused ehituses: kiiresti kallinenud tööjõu ja vähenenud tellimuste tõttu on reaalne tööjõu ühikukulu kasvanud kiiresti ning kasumid vähenenud. Reaalne tööjõu ühikukulu on suurenenud viimase kümne aasta jooksul ehituses 1,5 korda, sealhulgas eelmisel aastal 12,3%. See näitaja kerkis 2014. aastal eelmise tipptaseme 2010. aasta omast ligikaudu kahe protsendipunkti võrra kõrgemale (vt joonis 22).

Joonis 22. Realse tööjõu ühikukulu indeks, 2004=100%

Allikas: statistikaamet

Ka töötlevas tööstuses, mis on ekspordi suure osakaalu tõttu väliskonkurentsile kõige enam avatud tegevusala, on palgakulud kasvanud viimastel aastatel kiiremini kui lisandväärtus. Palgakulude osatähtsus toodangu ühiku hinnas oli 2014. aastal kuue protsendipunkti võrra suurem kui kümme aastat tagasi. Tööstuse reaalse tööjõu ühikukulu kasv eelmisel aastal hoogustus, 8%ni. Kiire kasv vähendas märgatavalt pärast kriisi tekkinud konkurentsieeliseid. Erasektori teenuste tegevusaladel ei olnud muutused nii ulatuslikud: tööjõukulud on kümne aasta jooksul kasvanud 13,5% enam kui nominaalne tootlikkus, sealhulgas eelmisel aastal 4%.